

Дніпровський центр соціальних досліджень
49101, Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 6, к. 819
телефон/факс (056) 744-98-58
E-mail: dcsi@dcsl.dp.ua , <http://www.dcsi.dp.ua>

***Результати фокус-групового
дослідження***

**«Співробітництво правозахисних громадських
організацій та місцевих органів влади:
досвід минулих років та очікування
на майбутнє»**

Учасниками фокуса-групи на тему: «Співробітництво правозахисних громадських організацій та місцевих органів влади: досвід минулих років та очікування на майбутнє» були 8 чоловік (представники регіональних правозахисних громадських організацій). Рекрутмент здійснювався на основі постійно поновлюваної бази даних громадської організації «Дніпровський центр соціальних досліджень» щодо діючих в області організацій «третього сектору».

При підготовці й проведенні дослідження застосовувалися такі методи аналізу, як пошук котирувальних категорій й угруповання даних. На підготовчому етапі були визначені кодифіковані категорії, виявлені й розчленовані на блоки основні питання дослідження, проведена їх операціоналізація при розробці тематичного плану дискусії.

При обробці отриманих результатів застосовувався метод угруповання даних, що полягає у виділенні аналітичних категорій і створенні відповідно до них масивів згрупованих висловлень.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

1. Правозахисний рух на Дніпропетровщині, який зародився ще за часів СРСР, набув свого організаційного оформлення вже в перші роки незалежної України. Основними причинами створення правозахисних громадських організацій, за словами респондентів, були досвід попередньої діяльності засновників в державних правозахисних структурах та досвід відстоювання власних порушених прав. Порушення прав певного прошарку населення також слугує причиною для створення громадської організації. Наприклад, в 2008-2009 роках виникли організації, які відстоювали права вкладників банків; в 2010 році активно почали створюватися правозахисні організації підприємців малого та середнього бізнесу.
2. Взагалі функції правового захисту властиві більшості громадських організацій, які репрезентують ті або інші інтереси певної групи громадян. Однак правозахисна організація захищає індивідуальні права, які належать всім людям, тобто те уявлення про справедливість та цінності, що склалося в даному суспільстві. Їх головна функція – контроль над діями (або боротьба з бездіяльністю) державного апарату щодо реалізації та забезпечення прав людини. Втім, оскільки будь-яке право людини є одночасно обов'язком держави забезпечувати реалізацію цього права, і цей обов'язок держави стаття 3 Конституції навіть проголосила головним, правозахисні організації мають допомагати та

сприяти державі в здійсненні цього обов'язку. Отже, місія правозахисних організацій полягає в захисті прав людини від держави і одночасно сприянні державі в забезпеченні і захисті прав людини.

3. Основними напрямками роботи правозахисних організацій Дніпропетровської області є:

законодавча робота (участь в робочих групах з розробки законодавчих актів, їх лобіювання);

правозахисна діяльність, яка здійснюється за зверненнями окремих громадян, шляхом надання допомоги в оформленні документів для подання в судові органи, органи виконавчої влади;

консультаційно-правова допомога (надання безкоштовних консультацій громадянам з правових питань);

право просвітницька діяльність (проведення освітніх семінарів, диспутів з громадянами за правовою тематикою)

поширення інформації, аналітичних даних про факти порушення прав людини в ЗМІ.

Респонденти зазначили, що протестні форми (мітинги, пікети) здебільшого не справляють належного впливу на владу, і тому єдиним методом роботи залишається подання запитів, листів, скарг та відповідей, які можна опротестувати, якщо вони не задовольняють сторону, що надала запит. Розмови з можновладцями не є дієвим методом вирішення проблеми, тому що їх не можна оскаржити, навіть якщо вони будуть записані на аудіо носії.

4. В ході дискусії учасники дослідження звернули увагу на низький рівень правової культури громадян, які звертаються за допомогою. Правозахисники наголошують на своїй відмінності від адвокатів. Здебільшого, коли люди звертаються до громадської організації, вони не розуміють функцій і повноважень НДО. Проблема українських громадян в тому, що вони часто не знають своїх прав. Головна мета правозахисника навчити людину обстоювати свої порушені права в органах влади. Роль громадської організації полягає радше в консультативній допомозі, а безпосереднім захистом людини в суді займаються адвокати. У більшості випадків люди звертаються до громадської організації вже після численних невдалих спроб захистити свої порушені права у суді, в тому числі і з допомогою адвокатів. Статистика правозахисників свідчить про те, що приблизно у 60%-ках випадків їм вдається повністю вирішити проблему, у 30-ти %-ках – частково і тільки 10% складають ті випадки, коли громадські організації безсилі. Відстоювання порушених справ є часто досить тривалим у часі і велика кількість громадян на певному етапі зневіряються і відмовляються від подальшої боротьби. Втім, правозахисники наголошують, що самі вони готові виборювати перемогу до кінця і надають свою допомогу людям безкоштовно.

5. На думку учасників дослідження, оскільки правозахисні організації захищають права людей, які порушує держава, вони перебувають з останньою у певній конфронтації. Проте співпраця правозахисних організацій з державою має відбуватися шляхом діалогу. В ідеалі правозахисні громадські організації мають допомагати державним органам в забезпеченні прав людини там, де їх позиції з державою збігаються, і протидіяти порушенням прав людини усіма доступними законними засобами. Діалог цей буде результативним, якщо його учасники поважають один одного і є рівноправними. Рівноправність можлива тільки тоді, коли учасники однаково інформовані, і тому доступ до інформації, яка знаходиться в розпорядженні державних органів і стосується прав людини, є вкрай важливим.
6. Певні кроки у розбудові конструктивних взаємовідносин правозахисних громадських організацій та правоохоронних органів на загальнодержавному рівні були зроблені в 2004 році, коли у МВС України була введена посада радника міністра внутрішніх справ з прав людини і гендерних питань. У січні 2008 року в складі Апарата Міністра внутрішніх справ було створене Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС (УМДПЛ). Працівники управління - помічники міністра по правах людини працювали у всіх областях України. З метою формування ефективної системи суспільного контролю над діяльністю органів внутрішніх справ при Міністерстві і обласних управліннях МВС, починаючи з 2005 року, була створена система громадських рад з питань забезпечення прав людини при МВС та обласних управліннях та мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС. Моніторингові спостереження мобільних груп були первинною інформацією про стан справ у низових підрозділах міліції, що потім надходили на розгляд керівництва ОВС. Основними завданнями мобільних груп були виявлення і аналіз фактів порушення прав людини з боку працівників міліції, зміцнення відносин між міліцією й населенням.
7. Важливо, що до складу громадської ради та моніторингової групи при ГУ МВС України в Дніпропетровській області входили представники регіональних правозахисних громадських організацій. Позитивним було те, що вперше громадські правозахисники отримали змогу здійснювати безпосередній контроль над діями влади щодо усунення порушень прав людей. Громадські активісти домоглися відкриття абонентської скриньки на Главпоштамті, задля того, щоб всі скарги громадян на дії працівників ОВС не поступали в руки тих самих працівників ОВС. Правозахисники одержували всі ці скарги, писали листи, звернення начальнику ГУ УМВС в Дніпропетровській області, якщо бачили, що цим людям писали відписки. Також учасники дослідження позитивно висловлювалися щодо результатів роботи мобільних груп.

8. Втім, починаючи з березня 2010 р. всі вказані вище нововведення в Міністерстві внутрішніх справ України та його обласних управліннях були скасовані. Такі дії можновладці пояснювали необхідністю реорганізації міністерства й економією бюджету. Тактика повної закритості МВС і заперечення їм попереднього досвіду поставила під загрозу існування найбільш важливих ініціатив правозахисного суспільства, реалізованих в сфері громадського контролю над силовими структурами держави.
9. Правозахисники, які прийняли участь у дослідженні, констатували, що зараз не мають членства в жодній громадській раді при органах місцевої влади. До того ж вони відзначили, що ефективність роботи будь-якого дорадчого органу напряму залежить від особистості керівника органу влади, при якому працює та чи інша громадська рада. Консультативно-дорадчий орган – це термін, який узятий з Радянського Союзу, і він зовсім ні до чого не зобов'язує. Навіть там, де у функціях такої ради записаний контроль, сама от ця мета – консультативно-дорадча – вона ганьбить цю функцію.
10. Респонденти в ході обговорення зазначили, що сьогодні існує велика кількість прогалин у законодавстві про громадські організації, є певні проблеми, які потребують вирішення. Зокрема, мова йде про захист професійних прав правозахисників. Учасники дослідження навели приклад сусідньої Росії, де правозахисників прирівняли до журналістів. І перешкоджання роботі правозахисника, або скоєння по відношенню до нього певного злочину тягне за собою кримінальну відповідальність. Також наводився приклад західних країн, в яких професійні асоціації мають дуже широкі права і можуть впливати на призначення того чи іншого фахівця на ту чи іншу посаду.
11. Правозахисники наголошують на необхідності залучення громадських представників до процесу розробки законодавчих, нормативних актів, задля того, щоб прийняття цих документів не призводило до порушень прав людей. Ще одним напрямком конструктивної співпраці з органами влади може стати залучення правозахисників до роботи в громадських приймальнях при органах влади (цей напрямок роботи був вдало апробований 5-7 років тому на базі громадської приймальні Дніпропетровської обласної ради).